

Яковишин Руслан Ярославович

кандидат педагогічних наук, доцент,

ректор Люблінської Вищої Школи

м. Рикі, Польща

ruslan29081974@gmail.com

УМОВИ КОМПЕТЕНТНОЇ РОБОТИ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті поданий аналіз основних підходів щодо проблеми підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми і молоддю; розкриваються характеристики системоутворювальних факторів побудови системи підготовки педагогічних кадрів до навчання і виховання обдарованих дітей; визначаються базові складові їх психолого-педагогічної готовності до розвитку обдарованості.*

***Ключові слова:** обдарованість, обдарована особистість, педагог, обдаровані діти, система підготовки педагогів, психологічна готовність педагога.*

***Annotation.** The article presents an analysis of the main approaches to the problem of training teachers to work with gifted children and youth; reveals the characteristics of the system-forming factors of building a system of training teachers to teach and educate gifted children; defines the basic components of their psychological and pedagogical readiness for the development of giftedness.*

***Key words:** giftedness, gifted personality, teacher, gifted children, teacher training system, teacher's psychological readiness.*

Вступ. Перспективним проєктом реформування, що відповідає умовам сучасної України і потребам українських дітей, є Нова Українська школа. Людство переходить до нового типу цивілізації – інноваційного. Постає завдання – по-новому визначити мету навчання і функції навчального процесу. В якості провідної ідеї сучасної освіти повинен постати дитиноцентризм, що передбачає максимальне наближення навчання, виховання кожної дитини до її індивідуальних особливостей і обдарувань.

На сьогодні в умовах режиму воєнного стану в Україні питання підготовки педагогів до роботи з дітьми, тим більше з обдарованими дітьми і молоддю є надзвичайно актуальним та важливим, оскільки життя продовжується, триває освітній процес в режимах онлайн та офлайн.

Мета статті – розкрити умови компетентної роботи педагогів у процесі формування обдарованої особистості дитини в системі освіти.

Результати дослідження. В сучасних умовах війни в Україні продовжує здійснюватись освітній процес, навчання відбувається на всіх рівнях освіти. Крім того, проблемам подальшого розвитку освіти та безпосередньо формуванню компетентностей обдарованої особистості присвячуються окреми науково-практичні заходи міжнародного рівня. Так, слід виокремити щорічну Міжнародну науково-практичну конференцію «Формування компетентностей обдарованої особистості в системі позашкільної та вищої освіти», яку проводить Навчально-науковий інститут розвитку освіти Національного авіаційного університету (м. Київ), у якій приймають участь та виступають з тематичними доповідями відомі іноземні науковці [12; 16 - 20] та українські дослідники [13 - 15].

Мета розвитку здібностей найпідготовленіших учнів – допомогти їм реалізувати свої індивідуальні якості, не загубитися в сірій масі учнів, сприяти переорієнтації їхнього репродуктивного мислення на творче індивідуальне конструювання. У розвитку їхніх здібностей важливе значення має забезпечення та розширення інформованості в тих галузях, які їх цікавлять, організація для них різноманітної діяльності.

Обдарованість – це комплексне явище психіки людини, яке включає єдність інтелекту, творчості й мотивації [1, с. 42].

При проведенні даного дослідження було опрацьована фахова література за період 2000 - 2023 рр. [1 - 20].

В процесі проведеного дослідження та на основі власного практичного досвіду можна сказати, що інтелектуальні здібності перевищують середній і високий рівні, творчість проявляється у новому і оригінальному підході до вирішення проблем і завдань, що стосується мотивації; це єдність емоційно-вольових якостей: інтересу до певної діяльності і настирливості у досягненні мети.

Обдаровані люди характеризуються наполегливістю, надзвичайно розвиненою працьовитістю, глибоким і стійким інтересом до певної діяльності.

Підготовка педагога до роботи з обдарованими дітьми має містити:

1. Формування знань (уявлення) про те, що таке обдарованість, хто такі обдаровані діти, які особливості їхнього навчання та розвитку у різних умовах.
2. Формування особистісного ставлення до обдарованого (як і до будь-якого іншого) учня не як до об'єкта педагогічного впливу, а як до суб'єкту спільної конструйованої педагогічної взаємодії, в ході якої відбувається навчання і розвиток учнів.

Навчання основних організаційних форм, психологічних і дидактичних методів практичної роботи з обдарованими дітьми [5, с. 118].

Можна виділити основні заходи щодо роботи з обдарованими учнями:

1. Надання їм можливості виконувати більший обсяг навчальних завдань. При цьому має бути витриманий оптимальний обсяг додаткової роботи з обдарованими учнями.
2. Збільшення кількості завдань має поєднуватися з обов'язковим підвищенням їх складності. Це сприятиме інтелектуальному розвитку, формуванню здібностей.

3. Забезпечення зростання творчої активності шляхом розвитку у учнів вміння виділяти проблему, створювати проблемні ситуації у процесі навчання і знаходити шляхи їх вирішення, відбирати і структурувати навчальний матеріал, виділяти головне, суттєве, прагнення до самовдосконалення.

4. Пошук вчителем дієвих стимулів для активізації творчості учнів, диференційований підхід, заохочення обдарованих учнів до творчого пошуку [6, с. 49].

Поради вчителям щодо роботи з учнями з ознаками обдарованості:

1. До обдарованих дітей треба ставитися спокійно. Вчитель повинен створити таку атмосферу в класі, в якій успіхи «зоряного хлопчика» (або дівчинки) викликали не почуття заздрості чи роздратування, а повагу з боку його однолітків.

Постійна недоброзичлива оцінка вихователя може призвести до втрати дитиною впевненості у своїх силах, тим самим приглушити здібності. Однак інша крайність «захвалювання» - викликає зарозумілість, що не менш шкідливо. Оцінка, яку дає педагог, має бути вимогливою, але доброзичливою, щоб зміцнювати віру в успіх.

2. Треба допомогти такій дитині, тобто дати їй завдання складніше. Кожне наступне завдання має бути більш складним, ніж попереднє, і водночас посильним.

3. Ефективне застосування методики самостійного опрацювання (дослідження) учнем нової теми. На півріччя кожен одержує свою серію завдань різної складності, які треба вирішити самостійно. Після цього поступово завдання розбирають усім класом.

4. Якщо сфера інтересів і набір здібностей учня досить вузькі, завдання вчителя – розвивати ці здібності максимально, щоб у майбутньому ця людина була здатна професійно використовувати наявні в неї здібності і стати винятковою у своїй галузі.

Талановитим дітям необхідне особливе середовище, необхідні труднощі, оскільки легкі успіхи за низьких вимог і загального слабкого фону загрожують швидкою деградацією [8, с. 18].

Для успішної роботи з обдарованими дітьми вчителю необхідно:

1. Використовувати у своїй роботі систему пошуку обдарованих і талановитих дітей.

2. Виявляти здібності учнів за такими параметрами:

- характеристика уваги;

- особливості мислення;

- характеристика пам'яті;

- особливості темпераменту з урахуванням їх в організації навчальної діяльності.

3. Внести зміни до поурочних і тематичних планів, де передбачалась би цілеспрямована робота з кожною обдарованою дитиною.

4. Використовувати на уроках мотиваційні установки, які орієнтують учнів на навчання «хочу все знати», а не «хай мене навчать».

5. Використовувати на уроках самостійні творчі завдання, роботи пошукового характеру.

6. Поєднати навчальні знання з науковим пізнанням: науковим пошуком істини, експериментуванням, спостереженням у природі, синтезом і аналізом природних явищ [10, с. 122].

Основні заходи щодо роботи з обдарованими учнями:

1. Надання їм можливості виконувати більший обсяг навчальних завдань.

2. Збільшення кількості завдань має поєднуватися з обов'язковим підвищенням їх складності. Це сприятиме інтелектуальному розвитку, формуванню здібностей.

3. Забезпечення зростання творчої активності шляхом розвитку в учнів вміння виділяти проблему, створювати проблемні ситуації у процесі навчання і знаходити шляхи їх вирішення, відбирати і структурувати навчальний матеріал, виділяти головне, суттєве, прагнення до самовдосконалення.

4. Пошук вчителем дієвих стимулів для активізації творчості учнів, диференційований підхід, заохочення обдарованих учнів до творчого пошуку [3, с. 89].

Висновки. Отже, основним принципом правильної ефективної роботи з обдарованими учнями є адекватність у виборі навчально-виховних програм. На думку фахівців, ці програми повинні якісно відрізнятися від програм, розрахованих на дітей із середніми можливостями, але ця різниця не повинна здійснюватися за рахунок збільшення обсягу навчального матеріалу, темпу навчання або включення завдань з програм для більш дорослих дітей.

Вкрай корисним для підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників є взяття участі в тематичній науково-практичних заходах (міжнародні та всеукраїнські науково-практичні конференції, вебінари, воршопи, круглі столи, семінари, фахові лекції) з питань підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми і молоддю; проблем побудови системи підготовки педагогічних кадрів до навчання і виховання обдарованих дітей та їх психолого-педагогічної готовності до розвитку обдарованості.

Список використаних джерел

1. Антонюк Л. В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. *Шкільна бібліотека*. 2016. № 5. С. 41 - 43.

2. Барко В.В, Панок Л.В., Лазаревський С.П. Психолого-педагогічна діагностика творчого потенціалу особистості учня в навчально-виховному процесі: Методичні рекомендації / В.В Барко, Л.В. Панок, С.П. Лазаревський. Тернопіль, 2000. 85 с.

3. Бухлова Н.Б. Обдарована дитина. Психолого-педагогічний супровід / Н.Б. Бухлова. Київ : Шкільний світ, 2013. 104 с.

4. Вауліна О. М. Закордонний досвід у роботі з обдарованими дітьми. *Початкове навчання та виховання*. 2015. № 31 - 32. С. 36 - 39.

5. Володарська М.О. Робота з обдарованими дітьми / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О. М. Пілаєва, С. М. Полуніна. Харків : Основа, 2010. 190 с.

6. Голуб Т.І. Виховуємо обдарованих дітей (Батьківський катехізис, або Закони розумно-організованого сімейного виховання школярів) / *Завуч*. 2004. № 22. С.47 - 53.
7. Котляревська О. О. Обдарована дитина: знахідка чи проблема / О. О. Котляревська. – Київ : Каравела, 2014. С. 40 - 47.
8. Матвійчук В. Виявлення та підтримка обдарованих дітей. *Психолог*. 2014. № 9. С. 18 - 19.
9. Серапулова Є.П. Виховання обдарованої дитини. *Початкова школа*. 2000. № 2. С. 3 - 5.
10. Туріщева Л.В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Хареків : Вид. гр «Основа», 2008. С. 122.
12. Alver J., Alver L. A competency-based curriculum as the basis for the formation of future competent specialists. *Formation of Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education*. 2023. № 1. P. 16 - 23. URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/FCS/article/view/17465> (дата звернення: 10.10.2024).
13. Ananieva I. Impact of modern education on the development of a gifted personality. *Formation of Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education*. 2023. № 2. P. 5 - 16. URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/FCS/article/view/18160> (дата звернення: 16.10.2024)
14. Lakhtionova L. Development of competences in the expert in accounting and taxation of foreign economic activities. *Formation of Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education*. 2023. № 1. P. 37 - 51. <https://doi.org/10.18372/2786-823.1.17467> URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/FCS/article/view/17467> (дата звернення: 10.10.2024).
15. Lakhtionova L. Competencies Formation of the Future Financial Analysts Under Wartime Conditions. *Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education*. 2023. № 2. P. 65 - 73.

<https://doi.org/10.18372/2786-823.1.18166>

URL:

<https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/FCS/article/view/18166> (дата звернення: 16.10.2024).

16. Ramya B. Innovative pedagogical approaches. *Formation of Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education*. 2023. № 2. P. 17 - 29. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/FCS/article/view/18161> (дата звернення: 16.10.2024).

17. Shermuhamedova N. Methodological aspects of teaching philosophy and its influence on the formation of new thinking. *Formation of Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education*. 2023. № 1. P. 52 - 65. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/FCS/article/view/17478> (дата звернення: 16.10.2024).

18. Tatlılıođlu K. An overview of the concept of giftedness in the context of developmental approach. *Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education*. 2023. № 2. P. 55 - 64. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/FCS/article/view/18164> (дата звернення: 16.10.2024).

19. Tatlılıođlu K. An overview on the education of gifted/talented students in Turkey. *Formation of Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education*. 2023. № 1. P. 24 – 36. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/FCS/article/view/17466> (дата звернення: 10.10.2024).

20. Umarov S., Sirojov F. Methods of increasing cognitive activity on the technology of developing critical thinking in chemistry lessons. *Competencies of Gifted Individuals in the System of Extracurricular and Higher Education*. 2023. № 2. P. 87 - 92. URL: <https://jrnل.nau.edu.ua/index.php/FCS/article/view/18157> (дата звернення: 16.10.2024).